

Libris

SILVIU DANIEL BREBULEȚ

Respect pentru oameni și cărți

CONSILIEREA EDUCATIONALĂ A COPIILOR REMIGRAȚI

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ S.A.

Introducere	3
Capitolul I. Migrația și remigrația. Cadrul teoretic și conceptual	7
I.1. Migrația și remigrația. Delimitări conceptuale	7
I.1.1. Definire și cadru conceptual	7
I.1.2. Forme ale migrației	8
I.1.2.1. Migrația internă și migrația internațională	8
I.1.2.2. Migrația temporară și permanentă	9
I.1.2.3. Migrația circulară, tranzitorie și incompletă	10
I.1.2.4. Migrația forțată și migrația voluntară	11
I.1.2.5. Migrația economică și migrația politică	11
I.1.2.6. Migrația legală și migrația nereglementată	11
I.1.2.7. Migrația proactivă și migrația reactivă	12
I.1.2.8. Migrația spontană și migrația contractuală	12
I.2. Teorii ale migrației internaționale	13
I.2.1. Teorii „clasice”	13
I.2.1.1. Teoria push-pull și legile migrației	13
I.2.1.2. Teoria oportunităților vicariante	13
I.2.1.3. Teoria bispațialității și a imboldului pasionar	14
I.2.1.4. Modelul bispațial sau bivariat	14
I.2.1.5. Teoria migrației selective și premigrația	14
I.2.2. Teorii neoclasice (funcționale)	15
I.2.2.1. Teoria economiei neoclasice	15
I.2.2.2. Teoria neoeconomică a migrației	16
I.2.3. Modele structurale	17
I.2.3.1. Teoria pieței forței de muncă segmentate (duale)	17
I.2.3.2. Teoria dependenței și teoria sistemului mondial	18
I.2.4. Teorii integratoare	19
I.2.4.1. Teoria rețelelor sociale	19
I.2.4.2. Abordarea instituțională	20
I.2.4.3. Abordarea din perspectiva capitalului social	20
I.2.4.4. Cauzalitatea cumulativă	21
I.2.4.5. Abordarea sistemică	21
I.3. Copiii și migrația	22
I.3.1. Migrația copiilor și legislația europeană	22
I.3.2. Migrația copiilor – aspecte psihologice	23
I.3.3. Migrația copiilor – aspecte pedagogice	25

I.4. Migrația de revenire	27
I.4.1. Definiție și clarificări conceptuale	27
I.4.1.1. Migrația de revenire și migrația inițială	27
I.4.1.2. Comportamentul remigrant și intenția de remigrare	27
I.4.1.3. Migrația de revenire în dihotomia remigrație voluntară – forțată	28
I.4.1.4. Migrația de revenire și migrația secundară	28
I.4.1.5. Migrația de revenire ca efect al situațiilor de criză	29
I.4.2. Teorii ale remigrației	29
I.4.2.1. Teoria economiei neoclase în contextul remigrației	30
I.4.2.2. Teoria neoeconomică în contextul remigrației	30
I.4.2.3. Teoria push-pull în contextul remigrației	30
I.4.2.4. Abordarea structurală	31
I.4.2.5. Abordarea transnațională	31
I.4.2.6. Teoria rețelelor sociale	32
I.4.2.7. Teoria revizuită a lui Cassarino	32
Capitolul II. Specificul migrației din România	34
II.1. Evoluția fenomenului migrației din România	34
II.1.1. Migrația din România înainte de 1989	34
II.1.2. Migrația din România după 1989	36
II.1.2.1. Primul val de migrație (1990 – 1995)	37
II.1.2.2. Al doilea val de migrație (1996 – 2001)	38
II.1.2.3. Al treilea val de migrație (2002 – 2006)	38
II.1.2.4. Al patrulea val de migrație (după 2007)	39
II.1.3. Impactul crizei economice asupra migrației	40
II.1.4. Numărul românilor din străinătate	41
II.1.4.1. Date statistice din România – Recensământul din 2011	41
II.1.4.2. Estimări internaționale generale	42
II.1.4.3. Principalele comunități românești din afara României	43
II.1.4.4. Sinteza datelor oficiale și estimarea nr. de români din străinătate	47
II.1.4.5. Tendința de evoluție a migrației din România.....	50
II.1.5. Copii români în străinătate	50
II.1.5.1. Date oficiale despre numărul copiilor români din străinătate	50
II.1.5.2. Adaptarea copiilor români în străinătate	54
II.1.5.2.1. Adaptarea copiilor români în Italia	54
II.1.5.2.2. Adaptarea copiilor români în Spania	55
II.2. Caracteristici ale populației migrante din România	57
II.3. Premigrația și postmigrația	58
II.3.1. Premigrația	58
II.3.2. Postmigrația	59
II.4. Intenția de revenire în România	60
II.7. Situația imigranților în România	62

Capitolul III. Fenomene sociale nou-apărute ca urmare a fluxurilor migratorii	64
III.1. Copiii singuri acasă	64
III.1.1. Definiție și clarificări conceptuale	64
III.1.2. Numărul copiilor singuri acasă în România	65
III.1.2.1. Informații oficiale despre numărul copiilor singuri acasă	65
III.1.2.2. Estimări ale numărului copiilor singuri acasă în România	67
III.1.3. Efecte psihologice ale separării de părinți ca urmare a migrației	69
III.1.4. Efecte școlare ale separării de părinți ca urmare a migrației	72
III.1.5. Efecte în privința respectării drepturilor copilului	73
III.1.5.1. Dreptul la familie și protecție	74
III.1.5.2. Dreptul la educație	74
III.1.5.3. Dreptul la opinie și participare	75
III.1.5.4. Dreptul la timp liber, joc și activități culturale	75
III.1.5.5. Dreptul la nediscriminare/incluziune socială	75
III.1.6. Asistența copiilor singuri acasă	76
III.1.6.1. Asistența socială a copiilor singuri acasă	76
III.1.6.2. Asistența psihologică a copiilor singuri acasă	77
III.1.6.3. Asistența pedagogică a copiilor singuri acasă – rolul cadrelor didactice	78
III.1.6.4. Consilierea copiilor singuri acasă	79
III.2. Copiii remigrați	79
III.2.1. Numărul copiilor remigrați în România	79
III.2.2. Efectele remigrației asupra copiilor migranților	81
III.2.2.1. Probleme comportamentale ale adolescenților din familii remigrante	81
III.2.2.2. Sănătatea mentală a adolescenților din familii remigrante	83
III.2.2.3. Satisfacția vieții adolescenților din familii remigrante	84
III.2.2.4. Aculturația și adaptarea adolescenților din familii remigrante	86
III.2.3. Caracteristici ale copiilor remigrați în România	87
III.2.3.1. Specificul migrației și remigrației copiilor români	87
III.2.3.2. Efectele remigrației asupra copiilor care revin în România	88
III.2.3.3. Adaptarea și reintegrarea școlară a copiilor remigrați	89
III.2.3.4. Factori de risc și factori de protecție	90
III.2.3.4.1. Factori de risc	90
III.2.3.4.2. Factori de protecție	91
III.2.3.5. Profilul copilului remigrat	92
Capitolul IV. Consilierea educațională a copiilor remigrați	93
IV.1. Definiție și delimitări conceptuale	93
IV.1.1. Asistența	93
IV.1.2. Consilierea	94
IV.1.3. Consilierea școlară și consilierea în carieră	95
IV.1.4. Consilierea psihologică și consilierea psihopedagogică	96
IV.1.5. Consilierea școlară și consultanța școlară	97
IV.1.6. Statutul epistemologic al consilierii	98

IV.2. Taxonomii ale consilierii	98
IV.3. Consilierea psihopedagogică	99
IV.3.1. Definiție și caracterizare generală	99
IV.3.2. Specificul consilierii psihopedagogice	100
IV.3.3. Principiile consilierii educaționale	102
IV.4. Strategii utilizate în procesul consilierii	102
IV.4.1. Strategii de identificare a atitudinilor și sentimentelor negative	103
IV.4.2. Strategii de schimbare a atitudinilor și sentimentelor	103
IV.4.3. Strategii de identificare a comportamentelor indezirabile sau inadecvate	104
IV.4.4. Strategii de schimbare a comportamentelor indezirabile sau neadecvate	104
IV.5. Forme ale consilierii psihopedagogice	106
IV.5.1. Consilierea psihopedagogică preventivă	106
IV.5.2. Consilierea psihopedagogică în situații de criză	106
IV.5.3. Consilierea psihopedagogică remedială	106
IV.5.4. Consilierea psihopedagogică a grupurilor	107
IV.5.5. Consilierea psihopedagogică pentru dezvoltare	107
IV.5.6. Consilierea psihopedagogică pentru învățarea eficientă	107
IV.6. Abilitățile de bază ale consilierului educațional	107
IV.7. Consultanța educațională	108
IV.8. Consilierea copiilor remigrați	110
IV.9. Consultanța privind integrarea școlară și socială a copiilor remigrați	112
IV.9.1. Consultanța acordată părinților	112
IV.9.2. Consultanța acordată cadrelor didactice și altor specialiști	113
Capitolul V. Remigrația copiilor în județul Vrancea	117
V.1. Numărul copiilor remigrați în județul Vrancea	117
V.1.1. Numărul copiilor remigrați în Vrancea raportat la țara din care revin	117
V.1.2. Numărul copiilor remigrați în Vrancea raportat la U.A.T.	120
V.1.3. Numărul copiilor remigrați în Vrancea raportat la nivelul educațional	122
V.2. Caracteristici ale copiilor remigrați în județul Vrancea	124
V.2.1. Mediul familial al copiilor remigrați	124
V.2.2. Acordul copiilor remigrați față de migrație și remigrație	125
V.2.4. Intenția de emigrare ulterioară	126
Capitolul VI. Adaptarea psihoeducațională a copiilor remigrați	127
VI.1. Contextul cercetării	127
VI.2. Obiective și ipoteze	129
VI.2.1. Obiectivele cercetării	129
VI.2.2. Ipotezele cercetării	130
VI.3. Metodologia cercetării	131
VI.3.1. Variabile independente	131
VI.3.2. Variabile dependente	131
VI.3.3. Instrumente	132
VI.3.3.1. Chestionarul de coping cognitiv-emoțional (C.E.R.Q.)	132

VI.3.3.2. Scala Spence de autoevaluare a anxietății la școlari (S.C.A.S.)	133
VI.3.3.3. Scala de acceptare necondiționată a propriei persoane (U.S.A.Q.)	134
VI.3.3.4. Chestionarul schemelor cognitive (YSQ-S3)	134
VI.3.3.5. Testul de înțelegere a textelor	136
VI.3.3.6. Chestionarul de evaluare a strategiilor de învățare și a motivației școlare	136
VI.3.4. Desfășurarea cercetării	137
VI.4. Lot de subiecți	138
VI.5. Rezultate	139
VI.5.1. Adaptarea psihologică a copiilor remigrați	139
VI.5.1.1. Strategiile de coping cognitiv-emoțional	139
VI.5.1.2. Anxietatea	140
VI.5.1.3. Stima de sine	141
VI.5.1.4. Schemele cognitive dezadaptative	141
VI.5.2. Adaptarea școlară a copiilor remigrați	143
VI.5.2.1. Abilitatea de înțelegere a textelor	143
VI.5.2.2. Strategiile de învățare și a motivația școlară	143
VI.6. Analiza rezultatelor și discuții	144
VI.6.1. Strategiile de coping cognitiv-emoțional	144
VI.6.2. Anxietatea	145
VI.6.3. Stima de sine	146
VI.6.4. Schemele cognitive dezadaptative	147
VI.6.5. Abilitatea de înțelegere a textelor	147
VI.6.6. Strategiile de învățare și motivația școlară	148
VI.6.7. Integrarea rezultatelor în cunoașterea în domeniu	149
VI.6.8. Validarea ipotezelor cercetării	151
VI.7. Limite ale cercetării	152
VI.8. Concluzii ale cercetării	153
Capitolul VII. Factori care influențează adaptarea copiilor remigrați	155
VII.1. Contextul cercetării	155
VII.2. Obiective și ipoteze	157
VII.2.1. Obiectivele cercetării	157
VII.2.2. Ipotezele cercetării	157
VII.3. Metodologia cercetării	158
VII.3.1. Variabile independente	158
VII.3.2. Variabile dependente	158
VII.3.3. Instrumente	158
VII.3.4. Desfășurarea cercetării	159
VII.4. Lot de subiecți	159
VII.5. Rezultate	160
VII.5.1. Factori care influențează adaptarea psihologică a copiilor remigrați	160
VII.5.1.1. Strategiile de coping cognitiv-emoțional	160
VII.5.1.2. Anxietatea	161

VII.5.1.3. Stima de sine	161
VII.5.1.4. Schemele cognitive dezadaptative	161
VII.5.2. Factori care influențează adaptarea școlară a copiilor remigrați	162
VII.5.2.1. Abilitatea de înțelegere a textelor	162
VII.5.2.2. Strategiile de învățare și motivația școlară	163
VII.6. Analiza rezultatelor și discuții	163
VII.6.1. Strategiile de coping cognitiv-emoțional	163
VII.6.2. Anxietatea	164
VII.6.3. Stima de sine	164
VII.6.4. Schemele cognitive dezadaptative	165
VII.6.5. Abilitatea de înțelegere a textelor	165
VII.6.6. Strategiile de învățare și motivația școlară	165
VII.6.7. Validarea ipotezelor cercetării	166
VII.7. Limite ale cercetării	169
VII.8. Concluzii ale cercetării	170
Capitolul VIII. Rolul consilierii educaționale în adaptarea copiilor remigrați	172
VIII.1. Contextul cercetării	172
VIII.2. Obiectiv și ipoteze	172
VIII.2.1. Obiectivul cercetării	172
VIII.2.2. Ipotezele cercetării	173
VIII.3. Metodologia cercetării	173
VIII.3.1. Variabila independentă	173
VIII.3.2. Variabile dependente	173
VIII.3.3. Instrumente	174
VIII.3.4. Desfășurarea cercetării	174
VIII.4. Lot de subiecți	174
VIII.5. Rezultate	175
VIII.5.1. Efectul consilierii școlare asupra adaptării psihologice a copiilor remigrați	175
VIII.5.1.1. Strategiile de coping cognitiv-emoțional	175
VIII.5.1.2. Anxietatea	175
VIII.5.1.3. Stima de sine	176
VIII.5.1.4. Schemele cognitive dezadaptative	176
VIII.5.2. Efectul consilierii școlare asupra adaptării școlare a copiilor remigrați	176
VIII.5.2.1. Abilitatea de înțelegere a textelor	176
VIII.5.2.2. Strategiile de înțelegere și motivația școlară	177
VIII.6. Analiza rezultatelor și discuții	177
VIII.6.1. Strategiile de coping cognitiv-emoțional	177
VIII.6.2. Anxietatea	177
VIII.6.3. Stima de sine	178
VIII.6.4. Schemele cognitive dezadaptative	178
VIII.6.5. Abilitatea de înțelegere a textelor	178
VIII.6.6. Strategiile de învățare și motivația școlară	179
VIII.6.7. Validarea ipotezelor cercetării	179

IX.6.2. Analiza rezultatelor și discuții	200
IX.6.2.1. Informarea cu privire la situația specifică a copiilor remigrați	200
IX.6.2.2. Conștientizarea situației specifice a copiilor remigrați	200
IX.6.2.3. Formarea deprinderilor de lucru cu copiii remigrați	200
IX.6.2.4. Stimularea interesului pentru activitățile cu copiii remigrați	201
IX.6.2.5. Utilitatea percepută a intervenției instituționale	201
IX.7. Impactul strategiei complexe de consiliere și consultanță educațională asupra cadrelor didactice	201
IX.7.1. Rezultate	202
IX.7.1.1. Informarea cu privire la situația specifică a copiilor remigrați	202
IX.7.1.2. Conștientizarea situației specifice a copiilor remigrați	202
IX.7.1.3. Formarea deprinderilor de lucru cu copiii remigrați	202
IX.7.1.4. Stimularea interesului pentru activitățile cu copiii remigrați	202
IX.7.1.5. Utilitatea percepută a intervenției instituționale	202
IX.7.2. Analiza rezultatelor și discuții	203
IX.7.2.1. Informarea cu privire la situația specifică a copiilor remigrați	203
IX.7.2.2. Conștientizarea situației specifice a copiilor remigrați	203
IX.7.2.3. Formarea deprinderilor de lucru cu copiii remigrați	203
IX.7.2.4. Stimularea interesului pentru activitățile cu copiii remigrați	203
IX.7.2.5. Utilitatea percepută a intervenției instituționale	204
IX.8. Limite ale cercetării	204
IX.9. Concluzii ale cercetării	205
IX.9.1. Efectele consilierii și consultanței în ceea ce privește copiii remigrați	205
IX.9.2. Efectele consilierii și consultanței în ceea ce privește părinții	207
IX.9.3. Efectele consilierii și consultanței în ceea ce privește cadrele didactice	208
Concluzii generale	210
Bibliografie	216

Capitolul I

MIGRAȚIA ȘI REMIGRAȚIA. CADRUL TEORETIC ȘI CONCEPTUAL

I.1. MIGRAȚIA ȘI REMIGRAȚIA. DELIMITĂRI CONCEPTUALE

Migrația este, în special din cauza amplitudinii actuale a fenomenului, un concept uzual, un termen intrat în limbajul comun, dar încă relativ greu de definit din punct de vedere științific; „migrația ne este atât de familiară astăzi, încât o percepem ca de la sine înțeleasă. . . Dacă suntem puși în situația de a defini migrația – lucrurile nu se mai dovedesc la fel de simple” (Vlăsceanu, 2010, pp. 788-789).

I.1.1. Definire și cadru conceptual

Definițiile uzuale ale conceptului – „migrație: deplasare în masă a unor triburi sau a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali” (*Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, 2012) – sunt suficiente pentru conturarea unei imagini de ansamblu asupra problematicii supuse analizei, dar nu permit clarificări terminologice adecvate analizei științifice a fenomenului de migrație.

Definițiile din dicționarele de specialitate, deși ceva mai aprofundate, se situează la un nivel de generalitate care nu permite operaționalizarea conceptului:

☞ „deplasare a populațiilor dintr-o țară în alta sau dintr-o regiune în alta. Mai multe cazuri: schimbări de rezidență definitive, deplasări sezoniere sau zilnice (migrații alternative între locul de muncă și locul de rezidență)” (Ferreol, Cauche, Duprez, Gadrey & Simon, 1998, p. 114);

☞ „fenomen ce constă în deplasarea unor mulțimi de persoane dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și/sau de încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire” (Zamfir & Vlăsceanu, 1993, p. 351);

„deplasarea unei persoane sau a unui grup de persoane fie dincolo de granița unui stat, fie în interiorul unui stat; este o mișcare de populație cuprinzând orice deplasare, indiferent de perioada de timp, compoziția grupului sau cauze” (definiția dată de Organizația Internațională pentru Migrație, <http://www.iom.int>).

Acest tip de definiții pune accentul pe deplasarea unei persoane dintr-un spațiu în altul, dar nu permite diferențierea punctuală a migrațiilor.

O **definiție operațională** a conceptului de migrație este furnizată de L. Vlăsceanu (2010, pp. 789-781), care stabilește că:

☞ elementul esențial în definirea unei deplasări ca migrație este traversarea unei granițe, fie o graniță care diferențiază unități administrative din interiorul aceluiași stat (migrația internă), fie o graniță (frontieră) care diferențiază unități politice (migrație internațională) – criteriu considerat necesar, dar nu și suficient;

☞ capacitatea unei deplasări de a atrage după sine o schimbare a modului de trai al individului, de a induce o deplasare a exercitării activităților sale în alt spațiu; de regulă, această schimbare are loc într-un anumit interval de timp. Autorul citat menționează că pragurile minime convenționale care conduc la definirea unei deplasări drept migrație sunt de 3/6 luni;

☞ scopul declarat al deplasării poate fi un criteriu de diferențiere în sensul în care anticipează conținutul deplasării, fiind, în principiu, un criteriu de definire prin excludere – nefiind considerate ca migratorii deplasările pentru turism, pelerinaj religios, tratament medical etc.;

☞ criteriile operaționale pentru migrația internațională sunt: cetățenia (migrantul are altă cetățenie decât a țării în care are rezidența), locul nașterii (migrantul este născut în altă țară decât își are rezidența), perioada de timp petrecută în țara de destinație.

I.1.2. Forme ale migrației

Migrația este un fenomen pe cât de complex, pe atât de eterogen, cuprinzând experiențe individuale foarte diferite, în contexte diferite. Totuși, pot fi definite câteva tipologii de migrații prin raportare la criteriile specifice: tipul de granițe traversate în migrație, durata migrației, respectarea prevederilor legale, direcția migrației etc.

I.1.2.1. Migrația internă și migrația internațională

Migrația internă reflectă o mobilitate spațială între unități administrative diferite, dar aflate în granițele aceluiași stat, în timp ce **migrația externă** presupune traversarea granițelor statale (Anghel & Horvath, 2009, p. 18). Autorii citați (2009, pp. 18-19) precizează și faptul că migrația internațională, spre deosebire de cea internă, presupune și o modificare esențială a statutului migrantului: „intrarea pe teritoriul unui stat înseamnă un fel de metamorfoză juridică și sociologică a indivizilor de îndată ce trec frontiera, devenind subiecții

unui regim normativ diferit față de cel din țara lor de origine, urmând a fi tratați drept străini în sens legal”.

L. Vlăsceanu (2010, p. 789) subliniază faptul că distincția dintre migrația internă și cea internațională este din ce în ce mai lipsită de substanță în condițiile societăților actuale tot mai neomogene și instabile: „criteriul diferențierii între granițele interne și externe operează perfect distincția dintre migrație internă și internațională în condițiile unor state omogene din punct de vedere etnic, lingvistic, cultural în sens larg și imobile teritorial”.

Utilitatea diferențierii dintre migrația internă și cea internațională este pusă sub semnul întrebării și de cadrul legal european actual, care permite oricărui cetățean al Uniunii Europene să își stabilească reședința în oricare alt stat membru, fără a fi considerat, din punct de vedere legal, un străin și având aceleași drepturi ca oricare alt cetățean: „practic, cetățenii români, în calitatea lor de cetățeni europeni, chiar dacă trec variate granițe, rămân subiecți ai unor regimuri normative relativ permissive și nu devin străini în sensul absenței unor restrângeri semnificative ale unor drepturi” (Anghel & Horvath, 2009, p. 20).

Un aspect specific al migrației internaționale pornește de la diferențele interculturale dintre țara de origine și țara de adopție, care pot genera sentimentul de izolare și eșecul integrării emigranților, cu consecințe negative atât asupra migranților, cât și asupra populației majoritare: „segregarea de facto în enclave etnice reprezintă, în cel mai rău caz, premisa pentru puternice tensiuni pe termen lung: inegalitate socială, sărăcie, izolare, comportament antisocial” (Tomșa R., 2011, p. 20).

I.1.2.2. Migrația temporară și permanentă

Migrația temporară presupune o „rezidență susținută într-o altă țară decât țara în care o persoană are domiciliul permanent” (Anghel & Horvath, 2009, p. 20), putând avea, conform autorilor citați, două forme: *migrația temporară de scurtă durată* (rezidență susținută într-o altă țară, care durează între trei luni și un an) și *migrația temporară de lungă durată* (rezidența într-o altă țară pentru o perioadă de timp care depășește un an). O formă particulară a migrației temporare este **migrația contractuală**, situație în care există un contract de muncă într-o altă țară, care prevede explicit durata rezidenței în țara de destinație (Dustmann, 1996, p. 2).

Migrația permanentă implică schimbarea definitivă a țării de domiciliu; nu există o limită clară de timp care să facă diferența între migrația temporară de lungă durată și migrația permanentă, transformarea în migrant definitiv fiind corelată, de regulă, cu obținerea cetățeniei țării de destinație (Vlăsceanu, 2010, p. 792). Totuși, acest criteriu este relativ: „deciziile migranților se pot schimba în timpul procesului de migrație. . . Statusul legal nu este un indicator al gradului de realizare a proiectului migrator, ci, mai degrabă, reflectă structura oportunităților la care migrantul a avut acces.” (Anghel & Horvath, 2009, p. 21).

1.1.2.3. Migrația circulară, tranzitorie și incompletă

Migrația circulară presupune un ciclu de deplasări repetate între țara de origine și țara de destinație, asociat în principal cu nevoile de pe piața forței de muncă de la destinație și de la origine (Vlăsceanu, 2010, p. 793). Migrația circulară, deși are aparența unei indecizii care determină o mișcare perpetuă, poate fi o cale de optimizare repetată a statutului socioeconomic al migrantului în perioade diferite; migrația circulară îi oferă migrantului posibilitatea de a valorifica oportunitățile apărute atât în țara de destinație, cât și în țara de origine, migrantul având la dispoziție un set complet de informații și avantajul acumulării și dezvoltării unui capital de informații cu specific local (Zimmermann & Constant, 2003, pp. 2-4).

Migrația tranzitorie (denumită și migrație în lanț – „chain migration”) descrie situația în care migrantul se deplasează prin mai multe țări gazdă înainte de a ajunge în țara de destinație finală (sau evaluată de migrant ca având potențialul de a fi țara de destinație finală). Migrațiile tranzitorii au fost frecvente în anii 1960 – 1970, când migrații din sudul Europei s-au deplasat în țările din nordul Europei, iar, mai nou, poate fi observată în relație cu migrații (în mare proporție ilegale) din nordul Africii, care pătrund în Europa prin Italia, Spania sau Portugalia ca să se mute ulterior în țările din nordul continentului (Dustmann & Weiss, 2007, p. 3).

Migrația incompletă a fost definită de Marek Okólski în 2011 prin raportare la specificul migrației din țările din Europa Centrală și de Est (Kaczmarczyk & Okólski, 2005, p. 18), iar în sfera acestui concept sunt incluse migrația pentru muncă în străinătate, deghizată în turism (migrația este legală din punctul de vedere al trecerii frontierei, dar ilegală din punct de vedere al activității desfășurate în țara de destinație, muncă în loc de turism), migrația circulară și migrația sezonieră și alte activități lucrative pe termen foarte scurt și, de regulă, ilegale.

Acest tip de migrant are, de regulă, un nivel redus de calificare profesională, un statut social scăzut în țara de rezidență, acceptă o activitate ilegală în țara de destinație și condiții grele de muncă datorită salariului din străinătate (nu doar suma în sine contează, ci și faptul că salariul mai mare din străinătate este cheltuit în cea mai mare parte în țara de origine, acolo unde standardul de viață este mai redus); durata în general mică a perioadei petrecute în străinătate îi permite migrantului să mențină o strânsă legătură cu familia rămasă în țara de rezidență (migrația incompletă este, de regulă, individuală, familia rămânând acasă).

O altă particularitate a migrației incomplete este legată de faptul că migrantul menține contactul cu țara de rezidență, are o locuință stabilă în această țară și își păstrează domiciliul stabil (din punct de vedere legal) în această locuință. Exemplul dat de Kaczmarczyk și Okólski (2005, p. 19) pentru migrația incompletă este cel al migrațiilor polonezi: „o rotație migratorie a mai multor

Res

membri ai familiei sau prieteni care se înlocuiesc unul pe altul, succesiv, la același loc de muncă. . . , perioada petrecută de fiecare în străinătate fiind mai mică decât limita legală pentru turiști”. Acest exemplu ne amintește și de migrația din România înainte de integrarea în Uniunea Europeană, atunci când mulți români munceau ilegal, în special în Italia, pentru perioade scurte de timp, mai mici decât vizele turistice care le permiteau intrarea și rămânerea pe teritoriul acelei țări.

1.1.2.4. Migrația forțată și migrația voluntară

Migrația forțată descrie situațiile în care „decizia unor persoane de a se angaja în migrație este luată în contextul unor presiuni (directe sau indirecte) exercitate de persoane, instituții sau circumstanțe externe” (Anghel & Horvath, 2009, p. 22); autorii citați menționează ca forme extreme de migrație forțată sclavagismul, Holocaustul, Gulagul, refugiații din cauza războaielor și migrațiile cu scopuri economice, dar precizează faptul că, în situațiile reale de viață, nu putem să identificăm întotdeauna, în mod clar, „natura, forma și intensitatea constrângerilor care determină persoana să se angajeze în migrație și să calificăm migrația în mod univoc ca fiind o situație de migrație forțată” (*idem*).

Prin opoziție, **migrația voluntară** face referire la situațiile în care decizia de migrare este luată de persoana în cauză din motive pur individuale, fără să fie prezente presiuni externe în acest sens.

1.1.2.5. Migrația economică și migrația politică

În condițiile sociale și politice actuale, diferențierea migrație forțată – migrație voluntară își pierde treptat din relevanță, fiind înlocuită, cel puțin parțial, de conceptele de migrație economică și, respectiv, migrație politică.

Migrația economică „are rațiuni predominant materiale și se desfășoară potrivit logicii maximizării unor beneficii: actorii interesați . . . urmând să identifice și să se integreze în acele locații sau țări în care, după același volum de effort, compensațiile sunt considerabil mai mari” (Anghel & Horvath, 2009, p. 22).

Migrația politică este considerată acel „proces de mobilitate în care actorii se angajează în migrație în contextul unor circumstanțe defavorabile create de autoritățile politico-administrative – nerespectarea unor drepturi fundamentale, tratamentul defavorabil aplicat unor categorii minoritare, alte practici similare” (*idem*).

1.1.2.6. Migrația legală și migrația nereglementată

Prin raportare la criteriul conformității migrației unui individ la reglementările legislative în vigoare în spațiul originii și cel al destinației sale, L. Vlăsceanu (2010, p. 794) diferențiază migrația legală de migrația nereglementată, precizând că „dacă deplasarea, șederea, respectiv revenirea se realizează cu

respectarea tuturor prevederilor legale, atunci discutăm despre **migrație legală**; în situația în care cel puțin o reglementare este încălcată, indiferent dacă intenționat sau nu, migrația devine una **nereglementată**”.

Migrația nereglementată mai este denumită și **migrație clandestină**, definită prin raportarea la situația unui migrant care „încalcă cel puțin o reglementare referitoare la ieșirea, intrarea, călătoria, șederea sau munca pe teritoriul unui stat, indiferent dacă este vorba despre propriul stat sau unul pe teritoriul căruia se află în tranzit sau pentru o perioadă mai lungă de timp” (Vlăsceanu, 2010, p. 795). Autorul menționat precizează că migrația este definită drept nereglementată indiferent dacă încălcarea legilor se realizează voluntar sau nu.

1.1.2.7. Migrația proactivă și migrația reactivă

Raportat la criteriile de decizie care au fundamentat opțiunea pentru migrație, A. Richmond (1994, apud Anghel & Horváth, 2009, p. 24) diferențiază două situații decizionale ideale, distingând între migrația proactivă și reactivă.

Migrația proactivă este definită drept situația în care „indivizii migrează pentru a găsi contexte mai favorabile în care pot să-și reinvestească capitalul de care dispun în așa fel încât să își maximizeze beneficiile” (*idem*).

Migrația reactivă este caracterizată de faptul că „indivizii migrează ca să preîntâmpine sau să reducă daunele ce pot rezulta din anumite contexte sociale, politice, economice nefavorabile, respectiv datorită unor schimbări ale mediului natural” (*idem*).

1.1.2.8. Migrația spontană și migrația contractuală

Migrația spontană desemnează un demers care nu a fost deloc pregătit anterior, nici în ceea ce privește deplasarea în străinătate, nici în ceea ce privește adaptarea și integrarea în țara de destinație. Migranții spontani „au la dispoziție puține informații despre țara și societatea de destinație, dispun de resurse modeste, situația lor administrativ-legală este precară (lipsa documentelor de călătorie sau de rezidență adecvate) și nu au contacte personale în țările de destinație” (Anghel & Horvath, 2009, p. 27).

Migrația contractuală este o formă prearanjată a migrației care presupune „existența unor legături în țările de destinație care facilitează, asistă angajarea indivizilor aflați în migrație și mai ales integrarea imigrantului în societatea de destinație: informându-l, formându-i abilitățile socioculturale, oferindu-i anumite resurse esențiale, mediind contactul cu instituțiile majore ale societății gazdă” (*idem*). Migrația contractuală poate fi mediată fie pe diverse canale neoficiale (în special pe baza relațiilor de rudenie și prietenie), fie pe canale oficiale, de firme specializate sau instituții ale statului, atât din țara de origine, cât și din țara de

I.2.1. Teorii „clasice”

I.2.1.1. Teoria push-pull și legile migrației

La baza teoriilor migrației stă cercetarea elaborată de E.G. Ravestein și publicată în 1885 (*The Migration Laws*). Ravestein considera că „migrația este guvernată de un proces de tip «push-pull»: condițiile nefavorabile într-un loc (legi opresive, taxare împovăraătoare etc.) împing oamenii să emigreze, îi scot, iar condițiile favorabile într-un loc extern îi atrag” (apud Bădescu, 2012, p. 9). În consecință, cauza principală a migrației din perspectiva lui Ravestein este diferența de dezvoltare dintre zona de proveniență și zona de adopție; „migrația se declanșează sub influența a două seturi de factori aflați în relație de opoziție și de complementaritate și localizați în spații diferite, în două spații pe care tocmai migrația potențială le aduce într-o conexiune inițial mentală și abia apoi efectivă” (*idem*).

În lucrarea sa, Ravestein menționează ceea ce el numește **legile migrației**; cele mai citate dintre aceste legi sunt (apud Bădescu, 2012, p. 9): *legea distanței* (viteza și volumul migrației descresc cu distanța; masa grea a migranților parcurge doar distanțe scurte); *legea absorbției urbane* (marile orașe absorb imigranții); *legea pragurilor progresive* sau a golurilor absorbante (golul lăsat de primul strat migrator atrage migranții din cercul exterior etc.); *legea dispersiei* (părăsirea unei zone de către un migrant atrage un migrant din zona imediat înconjurătoare); *legea flux-reflux* (curentul migrator atrage un contracurent al migrației); *legea transformării sociale a rutei migrației* (migranții care străbat distanțe mari se îndreaptă spre marile centre industrial-comerciale); *legea profilului rural* (orașenii migrează mai puțin decât cei din mediul rural); *legea standardului* (toți oamenii simt nevoia să-și amelioreze condițiile materiale de viață).

Pornind de la modelul push-pull al migrației, Organizația Internațională a Migrației face referire la cinci factori prezenți în țara gazdă care atrag (*pull*): condițiile mai bune de viață, salariile mai bune, experiența altor oameni care au emigrat, premisele unei slujbe mai bune și libertatea individuală, respectiv doi factori din țara de origine care împing (*push*) individul spre emigrare: problemele etnice și condițiile economice (Miftode, 2004, p. 9).

I.2.1.2. Teoria oportunităților vicariante

Legea oportunităților a fost formulată de S. Stouffer în articolul său „Intervening opportunities: a theory relating mobility to distance”, publicat în 1962, și formulată astfel: „numărul de persoane parcurgând o anumită distanță este direct proporțional cu numărul de oportunități la acea distanță și invers proporțional cu numărul de oportunități care intervin pe parcurs” (apud Bădescu,